

GRÖNLAND'DAKİ SİRAL VAKASI; TIP ETİĞİ, SÖMÜRGEÇİLİK VE İNSAN HAKLARI

Hasan ERBAY *

Öz: "Spiral Vakası", 1960'lardan 1980'lere kadar Danimarka hükümetinin Grönland'daki Inuit halkı kadınlarına yönelik uyguladığı tartışmalı doğum kontrol politikalarını ifade etmektedir. İddialara göre, bu dönemde yüzlerce kadın ve genç kıza, çoğunlukla rızaları olmaksızın rahim içi araç (RİA) uygulanmıştır. Bu uygulamalar günümüzde, etik ve insan hakları açısından ciddi eleştirilere yol açmıştır. Uygulamanın kadınların bedenleri üzerindeki kontrolün ihlal edilmesi ve sömürgeci bir kontrol aracı olarak kullanılması eleştirilmiştir. Spiral Vakası, yalnızca bir sağlık politikası değil, aynı zamanda Danimarka'nın Grönland üzerindeki sömürgeci kontrolünü sürdürme çabalarının bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Bu vaka, sömürgeci politikaların tıp etiği ve insan hakları üzerindeki etkilerini anlamak için önemli bir örnek teşkil etmektedir. Danimarka hükümeti, 2022 yılında bir araştırma komisyonu kurarak bu iddiaları incelemeye başlamıştır. Bu çalışma, ilgili vakanın tarihsel bağlamını, Danimarka'nın sömürgeci politikalarıyla ilişkisini ve etik boyutlarını incelemektedir.

Anahtar sözcükler: Biyoetik, üreme hakları, rahim içi araç (RİA), sömürgecilik, biyopolitika

The Greenland Spiral Case; Medical Ethics, Colonialism, and Human Rights

Abstract: The "Spiral Case" refers to the controversial birth control policies implemented by the Danish government on Inuit women in Greenland from the 1960s to the 1980s. Allegations indicate that intrauterine devices (IUDs) were administered to hundreds of women and young girls, often without their consent, during this period. These practices have caused significant criticism in terms of ethics and human rights today. The interventions have been criticized for violating women's bodily autonomy and being used as a tool of colonial control. The Spiral Case is considered not only as a health policy but also part of Denmark's strategy to maintain colonial dominance over Greenland. This case serves as an important example for understanding the impact of colonial policies on medical ethics and human rights. In 2022, the Danish government initiated an investigation into these allegations by establishing a research commission. This paper analyzes the historical context of the case, its connection to Denmark's colonial policy, and its ethical dimensions.

Key words: Bioethics, reproductive rights, intrauterine device (IUDs), colonialism, biopolitics

Giriş

Grönland'daki "Spiral Vakası", 1960'ların ortasından 1980'e kadar Danimarka hükümetinin Grönland'da yaşayan Inuit halkı kadınlarına yönelik uyguladığı tartışmalı doğum kontrol politikalarını ifade etmektedir. Bu konuyla alakalı iddialar binlerce kadına ve genç kıza, çoğunlukla rızaları olmaksızın, rahim içi araç (RİA) uygulanmasıyla ilgilidir. O dönemki bu uygulama hem etik hem de insan hakları açısından son zamanlarda giderek artan tartışmalara ve eleştirilere yol açmıştır. Grönland'daki bu vakanın, yalnızca bir sağlık politikası olmayıp aynı zamanda sömürgeci bir kontrol aracı olarak da ele alınabileceği kabul edilmektedir. Bu yazı, Spiral Vakası'nın tarihsel bağlamını, Danimarka'nın sömürgeci politikalarıyla ilişkisini, etik ve insan hakları boyutlarını ve bu tartışmaların günümüzdeki etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma PubMed, Scopus, Web of Science ve Google Scholar gibi veri kaynakları ile açık kaynaklardan elde edilen

konvansiyonel-sosyal medya verileri ve resmi-yarı resmi kamu belgeleri üzerinden yürütülmüştür. İlgili belge ve kaynaklar somut-eleştirel çerçevede değerlendirilmiş, konunun tartışması her bölümde içkin ve ilgili alt konu bağlamında gerçekleştirilmiştir. Spiral Vakası'nın, son dönemdeki güncel-politik tartışmaların bir parçası yapıma gayretleri; çalışmanın dolaylı bir kısıtlılığı olarak görülse de dile getirilen iddiaların, tıp etiği tartışmaları bağlamında politika-ötesi konumu dikkate alınmalıdır.

Tarihsel Arka Plan

Grönland, her ne kadar son zamanlarda ülkeler arası politik tartışmaların gölgesinde gündeme gelen bir konu olsa da adanın sömürge geçmişi, 1721'de Danimarkalı misyoner Hans Egede'nin adaya gelişyle başlamıştır (Kjaergaard, 2015). 1953 yılına kadar, yaklaşık 230 yıl süren bu sömürge dönemi, Inuit halkının kültürel, sosyal ve ekonomik yapılarında

*Doç. Dr., Afyonkarabısar Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik A. D. (ORCID No:0000-0002-5436-3961)

Geliş Tarihi / Received : 14.02.2025

Kabul Tarihi / Accepted : 02.06.2025

derin değişimlere yol açmıştır. Grönland'ın 1953'te Danimarka'nın bir kolonisi olmaktan çıkarak bir Danimarka bölgesi haline dönüşmesi, adanın yasal statüsünde bir değişiklik yaratsa da pratikte sömürgeci ilişkiler devam etmiştir (Rud, 2017).

1953'ten sonra başlayan "modernizasyon" süreci, Grönland'da altyapı, sağlık hizmetleri ve eğitimde büyük değişikliklere yol açmıştır (Bjerregaard ve Viskum Lytken Larsen, 2017). Bu dönemde, Grönland'da uygulamaya geçirilen modernleşme çalışmalarıyla eşgüdümlü olarak sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi sonucu adadaki nüfus artışı hızlanmıştır. 1950'lerin ortalarında, Grönland'daki doğum oranı nispeten yüksekti (Numminen, 2010). Bu durum Danimarka hükümeti tarafından ekonomik ve sosyal bir yük olarak görülüyordu. Bu yaklaşımla Danimarka hükümeti, Grönland'daki doğum oranını düşürmek için bir doğum-kontrol kampanyası başlattı (Dyrendom Graugaard ve ark, 2025). Ancak son zamanlarda bu kampanyanın; kadınların rızası olmaksızın gerçekleştirilen tıbbi müdahaleler içerdiği, uzun vadede toplum sağlığını olumsuz etkilediği, ciddi insan hakkı ihalleri içerdiği, tıp etiği açısından sorunlu yaklaşımlar barındırdığı ve aynı zamanda sağlık politikaları üzerinden sömürgeci hedeflerin hayata geçirilmesine hizmet ettiği yönünde iddialar gündeme gelmiştir.

Danimarka'nın Grönland'daki politikaları, yalnızca nüfus kontrolüyle sınırlı değildi. Aynı zamanda, Grönlandlıların yaşam tarzlarını modernleştirme ve Danimarka kültürüne entegre etme çabaları da bu dönemde hız kazandı (Derksen, 2022). Modernleşme politikaları, 1950'ler ve 1960'larda "G-50" ve "G-60" planları çerçevesinde uygulanmıştır (Koç ve Baar, 2021). Bu planlar, görünürde Grönland'ın kalkınmasını hedeflese de özünde Danimarka'nın ekonomik ve kültürel hegemonyasını güçlendirmeyi amaçlamıştır. Genel olarak bu tür politikaların, birtakım sağlık uygulamalarının da sisteme dahil edildiği, kültürel hegemonyayı destekleyici yaklaşımlar olduğu kabul edilmektedir (Grimes, 1998). Bu süreçte, Inuit halkının geleneksel yaşam biçimleri ve kültürel değerlerinin göz ardı edildiği ve Spiral Vakası'nın, bu modernleşme politikalarının ve hegemonik ilişkinin tıbbi müdahaleler yoluyla gerçekleştirilmiş esaslı bir parçası olduğu görülmektedir.

Aslında konuyla ilgili iddialar sadece kadınlara (büyük çoğunlukla bilgileri ve rızaları dışında) RİA uygulanmasıyla sınırlı değildir. Inuit halkından bazı çocukların ailesinden alınıp Danimarka'ya getirilmesi ve orada kimi eğitim uygulamalarına maruz

birakılması gibi başka zorlayıcı-politik uygulamalar da gündeme gelmektedir (Kjaergaard, 2015). Bu tür uygulamalar, aslında yakın geçmişte, Fransa ve İsveç gibi başka sömürgeci ülkelerin de kullandığı bir dekolonizasyon uygulamasıdır (Antonisen, 2024; Mahama ve ark, 2024). Danimarka'nın 1950'lerde bir sosyal deney olarak gerçekleştirdiği bu uygulamalardan etkilenen pek çok çocuk olduğu bildirilmektedir. Daha önceki Danimarka hükümetleri bu olay konusunda sorumluluk kabul etmeseler de halihazırdaki başbakan Mette Frederiksen süregelen eski tavrı değiştirerek, 1950'lerde ailelerinden alınıp Danimarka'ya getirilen altı çocuktan resmen özür diledi (Jacobsen ve Maclean, 2022; Murray, 2022). Bu konu, yazının kapsamı dışında olduğu için burada kısaca değinilmiştir.

Spiral Vakası konusundaki gelişmeler, uzun bir sessizlik döneminin ardından ancak 2010'lu yıllarda, bir grup Inuit kadının gençlik dönemlerinde yaşadıklarını anlatmasıyla sosyal medya platformlarında gündeme gelmeye başlamıştır (Greve Møller, 2022; Vinther Nielsen, 2022). Bu uygulamalar, o zamanlar her ne kadar basında yer almışsa da beklenen ilgiyi görmemiştir (Dyrendom Graugaard ve ark, 2025). Bu ilginç görmezden-gelme durumu, insanların sağlık algısının ve herhangi bir konuya yönelik toplum ilgisinin zamanla nasıl değişebildiğinin bir örneği olarak da ele alınabilir. Günümüzdeki bu iddialara göre, Grönland'da 4500'den fazla üreme çağındaki kadın; bilgileri -ve dolayısıyla rızaları- olmadan, ileride bebek sahibi olmalarını engelleyen ve sonuçları uzun dönemde ortaya çıkan birtakım sağlık uygulamalarına maruz kalmıştır (Pilegaard Petersen ve Klint, 2022). "Spiral Vakası" olarak adlandırılan bu iddialar, 2022 yılında Danimarka hükümetinin, Grönland yerel otoriteleriyle birlikte, bir araştırma komisyonu kurulmasını kabul etmesiyle yeni bir aşamaya geçmiştir (Editorial - High North News, 2022; Sundhedsministeriet, 2022). Komisyonun, 1960 ile 1991 yılları arasındaki söz konusu iddiaları araştıracağı belirtilmiştir. İki yıl sürmesi planlanan bu araştırma komisyonu, çalışmalarına 2023 yılında başlamıştır. Komisyon çalışmalarının 2025 yılında tamamlanması planlanmaktadır. Soruşturma, Danimarka'nın Grönland'daki Inuit nüfusuna yönelik politikalarını ve bu politikaların insan hakları ihlallerini incelemeyi amaçlamaktadır. Danimarka hükümeti, bu konuyu her ne kadar Sağlık Bakanlığı bünyesinde sürdürülen bir doğum-kontrol yöntemi ve istenmeyen gebelikleri önleme kampanyası şeklinde planlamış görünse de bu yaklaşımın, Grönland'daki uygulanma şeklinin tıp etiği ve insan hakları açısından kimi sorunlar barındırdığı anlaşılmaktadır.

Bir soruşturma komisyonu kurulmasıyla birlikte doğrudan bu konuyu hedeflemese bile, uluslararası insan hakları örgütlerince, *ülkelerin doğum-kontrol politikaları, eksik rızaya dayalı* kimi sağlık uygulamaları ve sağlık temelli insan hakları ihlalleri dile getirilmeye ve incelenmeye başlanmıştır. Uluslararası Af Örgütü gibi kuruluşlar, sömürgeci politikaların ve etnik gruplara yönelik zorla uygulanan doğum-kontrol yöntemlerinin insan hakları ihlali olduğunu vurgulamıştır (**Uluslararası Af Örgütü, 2023**). Grönlandlı aktivistler ve Inuit toplulukları, bu uygulamaların etkilerinin hala devam ettiğini ve bu konuda adaletin sağlanması gerektiğini belirtmektedir.

Grönland'daki Spiral Vakası'nın tarihsel bağlamı, yalnızca bir sağlık politikası olarak değil, aynı zamanda Danimarka'nın sömürgeci geçmişi ve modernleşme politikalarıyla şekillenen bir kontrol aracı olarak değerlendirilebilir. Bu tarihsel arka plan, etik ve insan hakları boyutlarının daha derinlemesine incelenmesi için bir temel sunmaktadır.

Spiral Vakası'nın Etik ve İnsan Hakları Boyutları

Spiral Vakası, kadınların bedenleri üzerindeki kontrolün ihlal edilmesi ve rızaları olmaksızın yapılan tıbbi müdahaleler nedeniyle ciddi etik sorunlar içermektedir. Konu yalnızca kadınlara yönelik "dayatılan bir tıbbi uygulama" olmayıp; aynı zamanda ırkçılık, sınıf ayrımcılığı, sömürgecilik, üreme hakkı ihlali ve cinsiyet hedefli (kadına yönelik) şiddet olarak da değerlendirilmektedir. Özellikle 12-14 yaşındaki kız çocuklarına RİA uygulandığının rapor edilmesi, konuyu çocuk istismarına ve dolaylı olarak üreme haklarının ihlali boyutuna da taşımaktadır. Bu durum, insan hakları ve tıp etiği ilkeleri bağlamında ciddi sorunlar barındırmaktadır. Kadınların çoğunun, RİA uygulamasının amacı veya etkileri hakkında bilgilendirilmemiş olması tıp etiği açısından sorunlu bir durumdur (**Blake, 2020; Committee, 2005**). Bu durum, tıp etiğinin temel ilkelerinden biri olan "aydınlatma ve onam alma" ilkesinin açık bir ihlali olarak değerlendirilmektedir.

Aydınlatma ve onam alma ilkesi, karar verme yeterliğine sahip bir bireyin tıbbi bir müdahaleye maruz kalmadan önce ilgili müdahalenin süreçleri, riskleri, faydaları ve alternatifleri hakkında işlemi uygulayacak sağlık profesyonellerinden tam bilgi almasını, bu bilgiyi kavramasını ve ilgili işleme özgürce onam vermesini gerektirmektedir (**Oğuz ve ark, 2005**). Ancak Spiral Vakası'nda, kadınlara bu tür bir bilgi verilmediği iddia edilmektedir. Özerklik, özellikle sağlık alanında temel bir kavramdır ve kişilerin kendi beden-

leri üzerinde karar verme hakkını temsil etmektedir. Elbette günümüzdeki kadar net tanımlanmış olmasa da 1960'larda ve 70'lerde de sağlık alanında, kişilerin özerklik hakkı, tanımlanmış ve pratiğe yansımış bir uygulamadır. Dolayısıyla, geçmişe bugünden bakan bir perspektifle -o dönemler için- savunulabilecek bir ihlal olarak görülmemektedir.

Ayrıca bu uygulamalar, kadınların bedenleri üzerindeki kontrolün sömürgeci bir araç olarak da kullanıldığını göstermektedir. Sömürgeci politikaların etik boyutu sadece bu vaka özelinde değil, çok uzak olmayan zamanlardan beri farklı örneklerle, etikle ilgilenen araştırmacıların gündemindedir (**Mohanty, 1988**). Özellikle sömürgecilik döneminde, kadın bedenlerinin kontrol altına alınmasına dair politika ve uygulamaları konu alan pek çok çalışma bulunmaktadır. Örneğin, Ondokuzuncu yüzyılda kadınlara sıklıkla konulan sözde bilimsel "histeri" tanısının, yalnızca kadınların toplumsal rollerine yönelik bir tepki olmadığı, aynı zamanda ırksal ve sınıfsal ayrımları pekiştiren bir araç olarak kullanıldığı öne sürülmüştür (**Briggs, 2000**). Yine, 1850'lerden 1880'lere kadar Kaliforniya'nın Pasifik kuzeybatı kıyısındaki yerli Amerikalı kadınların uğradığı şiddet, benzer bir sömürgeci politikanın eseridir (**Haskins, 2022**). Ondokuzuncu yüzyılda Hollanda'nın -özellikle- Endonezya'daki sömürge yönetiminin ırk ve cinsellik üzerinden yürüttüğü politikalarla Avrupalı kimliğini inşa etme gayretleri de aynı kapsamda değerlendirilmektedir (**Stoler, 2012**).

Benzer örneklerden yola çıkarak, Spiral Vakası'nın da yalnızca bir sağlık politikası olmadığı, onun ötesinde, sömürgeci zihniyetin tıp sistemini ve dolayısıyla tıbbi uygulamaları nasıl manipüle edilebildiğinin de önemli ve güncel bir örneği olduğu görülmektedir. Inuit halkı kadınlarının bedenleri, sömürgeci politikaların bir aracı haline gelmiştir. Teoride halkın yaşam tarzını modernize etme iddiası ön planda olsa da uygulamada kadınların doğurganlıklarının kontrol altına alınmasının ve adadaki nüfus artışının sınırlandırılmasının hedeflenmesi, bir toplumsal baskı örneğidir.

Grönland'da uygulanan sağlık politikalarının, coğrafi zorluklar ve sınırlı kaynaklar nedeniyle birtakım zorlanmalar, eksikler, yetersizlikler ve sorunlarla karşılaşmış olması muhtemeldir. Kimi araştırmacılar bu zorluklara dikkat çekmekte ve Spiral Vakası'nın, bu sorunların bir yansıması olduğunu; sağlık hizmetleri organizasyonundaki sorunların genel olarak sağlık politikalarının yetersizliğini ortaya

koyduğunu belirtmektedir (**Pedersen ve ark, 2022**). Grönland gibi, fiziki koşulların hayli zorlu olduğu bir bölgede nitelikli bir sağlık politikası yürütmenin -en azından o dönemler için- büyük zorluk olduğu kabul edilebilir. Elbette ki Spiral Vakası'nın yalnızca sömürgeci bir politika değil, aynı zamanda sağlık hizmetlerinin yetersizliğinden kaynaklanan bir sorun olabileceği ihtimali de göz önünde bulundurulmalıdır. Ancak söz konusu zorlu koşulların, tıp etiği ve insan hakları açısından ihlallere ve sorunlu uygulamalara yol açan bir gerekçe olarak sunulması taraflı bir tutum gibi görünmektedir. Üstelik kamu politikası o yönde olsa bile sağlık profesyonellerinin etik ilkeleri göz önüne alan ve etik değerleri üstün tutan bir yaklaşım sahibi olmaları beklenebilirdi. Konu esas olarak, yalnızca baskıcı bir sağlık politikasının eseri değildir; bilakis, bu politikayı bir görev biliciyle uygulayan, tıp etiği temel değerlerini gözetme konusunda isteksiz davrandığı anlaşılan dönemin sağlık çalışanlarının da eseridir.

Kadınlarda uzun vadeli sağlık sorunları, infertilite ve psikolojik travmaya neden olan bu politika ve uygulamaların, tıbbi müdahalelerin her dönemde biyo-psiko-sosyal açılardan dikkatle değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir (**Mirabile ve ark, 2016**). Üreme hakkı, temel bir insan hakkıdır ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirgesi başta olmak üzere pek çok uluslararası metinde özellikle vurgulanmıştır (**İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, 1948; Sert, 2013**). 1979 tarihli Birleşmiş Milletler "Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi - CEDAW" de özellikle kız çocuklarına yönelik cinsel sağlık ve üreme sağlığı konusunda önemli hükümler içermektedir (**Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi, 1979**). Uluslararası örgütlerce de nispeten erken tarihlerden itibaren temel bir insan hakkı olarak tanımlanıp kabul edilen kadınların üreme hakkı, Spiral Vakası'nda da görüldüğü gibi, söz konusu duyarlılığın gündeme gelmeye başladığı tarihlerde bile Grönland'daki kadınlar ve kız çocukları üzerinde maalesef yeterince geçerli olamamıştır. Bunun muhtemel bir sebebi, söz konusu metinlerin ciddi denetim mekanizmaları tanımlamamış olması ve coğrafi olarak gözden ırak bölgelerde bu yaklaşımların etkisinin yeterince hissedilememesi olabilir.

Öte yandan, Spiral Vakası'nın aynı zamanda güncel-politik bir boyutunun olması, bu konudaki tartışmalarda etik ve insan hakları konularının bu uluslararası politik tartışmada- bir araç olarak kullanma ihtimalini de gündeme getirmektedir. Şüphesiz ki

tıp etiği, geniş bir kapsama alanına sahiptir ve yalnızca klinik tıp uygulamalarına odaklanmamaktadır. Bu vakada da tartışmalar, kaçınılmaz olarak ülkeler arası ilişkiler, politika, insan hakları gibi, tıp ötesi konulara sarkabilmektedir. Danimarka hükümetlerinin geçmişten gelen kendini-korumacı yaklaşımı terkettiği; açık, şeffaf bir inceleme-tartışma süreci başlattığı görülmektedir. Spiral Vakası'nın yalnızca sömürgeci bir politika değil, aynı zamanda sağlık hizmetlerinin yetersizliğinden kaynaklanan bir sorun olabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır.

Spiral Vakası'nın Tıp Etiği Boyutu

Kadınların bedenleri üzerindeki kendi kontrollerinin ihlal edilmesi, rıza olmaksızın yapılan tıbbi müdahaleler ve bu müdahalelerin uzun vadeli etkileri, tıp etiği değerleri ve ilkelerinin ciddi bir şekilde ihlal edildiği anlamına gelmektedir. Bu bölümde, Spiral Vakası'nın tıp etiği boyutları temel tıp etiği ilkeleri ve etik değerler bağlamında incelenmektedir.

Özerklik ilkesinden kaynaklanan aydınlatma ve onam alma

Bireylerin kendi bedenleri üzerinde karar verme hakkını ifade ede özerklik ilkesi, pratik olarak aydınlatma ve onam alma süreciyle görünür kılınmaktadır. Kişilerin özgür iradeleriyle verecekleri karar süreçlerini içeren bu yaklaşımın Spiral Vakası'nda, -en azından yeterince özenli şekilde- uygulanmadığı; kız çocukları ve kadınların çoğunun bu tür bir bilgilendirme sürecinden geçmediği ve rızaları olmaksızın RİA uygulandığı iddia edilmektedir. Bu durumu, özerklik ilkesinin açık bir ihlali olarak değerlendirmek mümkündür.

Çocuklarda aydınlatma ve onam alma süreci, yetişkinlerden farklıdır ve etik açıdan sağlık çalışanlarının daha özenli davranmasını gerektirmektedir. Çocuklar, henüz gelişimlerini tamamlamadıkları ve anlama kapasiteleri yeterince gelişmemiş olduğu için tıbbi süreçlerde, çocukların karar verme yeterliliklerinin sınırlı ya da hiç olmadığı varsayılmaktadır (**Aydın, 2003**). Özellikle 12-14 yaşındaki kız çocuklarına RİA uygulanması, çocukların karar verme kapasitesinin henüz tam olarak gelişmemiş olması nedeniyle büyük bir etik sorun teşkil etmektedir. Bu yaş grubundaki çocuklar doğal olarak, tıbbi müdahalelerin uzun vadeli etkilerini tam olarak anlayamayabilir ve bu nedenle anlama ve onam verme kapasitelerinin sınırlı olduğu kabul edilmektedir.

Günümüzde, yasal yaş sınırının altında olan, ailesine bağımlı fakat makul kabul edilen kararlar verebilecek çocuk olarak tanımlanan "yetişkin çocuk" kavramı

gündeme gelmiştir (**Gemici ve ark, 2015**). Bazı ülkelerde bu çocuklar, ilgili tanım kapsamında ve kimi sınırlı durumlarda kendileri hakkındaki tıbbi işlemlere karar verebilmektedir. Ancak aynı yaş grubundaki çocuklar arasında bilişsel gelişim, anlama ve kendini ifade etme gibi konularda farklılıklar olması doğaldır. Dolayısıyla yaşa bağlı bir değerlendirme hem eksik hem de içinde çelişkiler barındıran bir yaklaşımdır. Günümüz bakış açısıyla ortaya çıkmış bir kavramı, Spiral Vakası için bir etik gerekçeleştirme yapmaya çalışmak, iddiaları bağlamından saptırmaktır. Öyle ki bu vakayı potansiyel “yetişkin çocuk” kapsamında değerlendirmek aşırı bir yorum olacaktır. Çünkü bu vakada kız çocukları çoğunlukla 12-14 yaşındadır ve kendilerine üreme haklarıyla ilgili bir işlem uygulanmıştır. Bu nedenle bu vaka, çocuk istismarı ve üreme haklarının ihlali gibi daha başka ve ciddi insan hakları sorunlarını da içermektedir.

Zarar vermeme ilkesi

Tıp etiğinin bir diğer temel ilkesi olan zarar verme, sağlık profesyonellerinin hastalarına kasıtlı veya öngörülebilir şekilde zarar vermekten kaçınmasını gerektirmektedir. Spiral Vakası’nda, RİA uygulamalarının kadınlarda uzun vadeli sağlık sorunlarına, kısırlığa ve bebek sahibi olamamak başta olmak üzere psikolojik travmaya neden olduğu iddia edilmektedir. Bu durumun, zarar vermeme ilkesinin ihlal edilmesi olarak yorumlanması mümkündür.

Ayrıca, RİA uygulamalarının kadınların bedenleri üzerindeki kontrolün sömürgeci bir araç olarak kullanıldığı iddiaları, bu uygulamaların sadece tıbbi değil, aynı zamanda politik ve sosyal boyutlarının da olduğunu ortaya koymaktadır. Sömürgeci politikaların, kadın bedenlerini kontrol altına alarak nüfus artışını sınırlandırma amacı güttüğü düşünüldüğünde, bu uygulamaların tıp etiği açısından, savunulamaz olduğu açıktır.

Yararlılık ilkesi

Yararlılık ilkesi, sağlık profesyonellerinin hastalarının iyiliği için çalışmasını ve onların refahını artırmayı hedeflemesini gerektirir. Buradan hareketle, sağlık politikalarının, bireylerin refahını ve haklarını koruyacak şekilde tasarlanması gerekmektedir. Ancak Spiral Vakası’nda, RİA uygulamalarının kadınların sağlık ve refahını artırmak yerine, uzun vadeli sağlık sorunlarına neden olduğu iddia edilmektedir. Bir başka ifadeyle, bu uygulamalar, kadınların üreme haklarına müdahale ettiği gibi kadınların gelecekteki aile planlaması seçeneklerini sınırlandırmaktadır. Bu durum, tıp etiği temel ilkelerinden yararlılık ilkesinin de ihlal edildiğini göstermektedir.

Ayrıca, bu uygulamaların kadınların üreme haklarını ihlal ettiği ve onların gelecekteki aile planlaması seçeneklerini sınırladığı düşünüldüğünde, yararlılık ilkesinin tam anlamıyla uygulanmadığı görülmektedir. Sağlık politikalarının, bireylerin refahını ve haklarını koruyacak şekilde tasarlanması gerekmektedir.

Adalet ilkesi

Adalet ilkesi, sağlık hizmetlerinin adil bir şekilde dağıtılmasını ve herkesin eşit şekilde sağlık hizmetlerine erişim hakkına sahip olmasını gerektirir. Spiral Vakası’nda, bir sağlık hizmeti olduğu iddia edilen RİA uygulamasının bazı Inuit kadınlarına uygulanması, bölgedeki kadınların sağlık hizmetlerine erişiminde adil bir yaklaşımın bulunmadığı şeklinde yorumlamak da mümkündür. İyi niyetle gerçekleştirilen bir sağlık uygulamasının bazı kadınlara uygulanması, bazılarının ise bu hizmetten mahrum bırakılması; konunun adalet ilkesi bakımından da şüpheler taşıdığı anlamına gelmektedir.

Ayrıca, bu uygulamaların sömürgeci bir zihniyetle yürütüldüğü iddiaları, adalet ilkesinin sadece sağlık hizmetlerinin dağıtımı açısından değil, aynı zamanda toplumsal eşitlik ve insan hakları açısından da ihlal edildiğini ortaya koymaktadır. Inuit halkının, Danimarka hükümeti tarafından uygulanan bu politikalar nedeniyle marjinalleştirildiği ve haklarının ihlal edildiği düşünüldüğünde, adalet ilkesinin tam anlamıyla uygulanmadığı görülmektedir.

Sömürgecilik ve tıp etiği

Spiral Vakası, sömürgeci politikaların tıp etiği üzerindeki potansiyel ve gerçekçi etkilerini görünür kılan, dramatik bir örnektir. Yirminci yüzyılda zirveye ulaşmış olsa da tarihin çeşitli dönemlerinde, sömürgeci devletlerin, çeşitli gerekçelerle yerli halkların bedenlerini kontrol altına alarak nüfuslarını sınırlandırma ve kültürel asimilasyon politikalarını uyguladıkları bilinmektedir (**Amster, 2022**). Sömürgecilik, özellikle halk sağlığı sistemlerini olumsuz etkilemekte ve sömürgeci ile yerel halk arasında sağlık hizmetlerine erişimin niteliği ve niceliği açısından eşitsizlikler yaratmaktadır. Bu durum, tıp etiği ilkelelerinin sömürgeci bir zihniyetle nasıl manipüle edildiğini göstermektedir.

Michel Foucault’un “biyopolitika” ve “biyogüç” olarak tanımladığı kavramlar çerçevesinde, modern devletlerin nüfusları yönetme ve kontrol etme biçimlerini ele alan analizleri, Spiral Vakası’nda da geçerli görünmektedir (**Takács, 2017**). Biyopolitika, özellikle nüfusun sağlığı, doğum oranları, ölüm oranları, göç, hastalık kontrolü ve genel refah gibi

alanlarda devlet müdahalelerini ele almaktadır. Aynı zamanda bir iktidar alanını da kapsayan bu kavram, devletin bireylerin yaşamı üzerinde kurduğu kontrol mekanizmalarını ifade etmektedir. Bu kontrol, bireylerin hem bedenlerine hem de nüfus düzeyinde yaşamlarına yönelik gerçekleşmektedir. Spiral Vakası'nda da hem kadınlar üzerinde hem de onun ötesinde ve onun bir sonucu olarak bir toplumun nüfus yapısına yönelik bir iktidar müdahalesi söz konusudur.

Tıbbın ve sağlık sisteminin sömürgeci yaklaşımların bir aracı olarak kullanılması, tıp etiği açısından ciddi sorunlar doğurmaktadır. Sömürgeci anlayışın tıp/sağlık yaklaşımı bir insan hakları meselesi olan ırkçılık konusundan da beslenmektedir (**McKenzie ve ark, 2022**). Sömürgeci yaklaşımlar, varlıklarını sürdürebilmek için ırkçılığı üretir. Tıp etiği tartışmalarının temel konularından biri olan ırkçılık, yalnızca yerel düzeyde değil küresel ölçekte de diğer başka konularda olduğu gibi- kadın bedenleri üzerindeki kontrolün de bir aracı olarak kullanılmaya müsaittir.

Sonuç

Grönland'daki Spiral Vakası, sömürgeci politikaların tıp etiği ve insan hakları üzerindeki derin etkilerini gözler önüne seren çarpıcı bir örnektir. Danimarka hükümetinin 1960'lardan 1980'lere kadar Inuit kadınlarına yönelik uyguladığı doğum kontrol politikaları, salt bir sağlık meselesi olmanın ötesinde, sömürgeci zihniyetin kadın bedenleri üzerindeki kontrolünü ve nüfus yönetimini hedeflediğini ortaya koymaktadır. Bu uygulamalar, yalnızca bireysel düzeyde değil, toplumsal düzeyde de derin yaralar açmış; Inuit halkının kültürel, sosyal ve demografik yapısını olumsuz etkilemiştir. Spiral Vakası, tıp etiğinin temel ilkeleri olan özerklik, zarar vermeme, yararlılık ve adalet ilkelerinin nasıl ve hangi şekilde ihlal edildiğini açıkça ortaya koyarken, sömürgeci devletlerin yerli halklar üzerindeki kontrol mekanizmalarını tıbbi uygulamalar aracılığıyla nasıl hayata geçirdiğini de gözler önüne sermektedir.

Günümüzde Spiral Vakası'nın araştırılması ve tartışılması, yalnızca geçmişteki ihlalleri anlamak ve hükümetlerin sorumluluklarını ortaya koymak açısından değil, aynı zamanda benzer insan hakları ihlallerinin tekrarlanmasını önlemek için de önemlidir. Danimarka hükümetinin 2022 yılında bir araştırma komisyonu kurma kararı, bu tarihsel yanlışların üzerine gitme yönünde önemli bir adım olarak değerlendirilebilir. Bu vaka, tıp etiği, insan hakları ve sömürgecilik arasındaki karmaşık ilişkiyi

anlamak için de bir fırsat sunmaktadır. Bu tür vakaların tekrarlanmaması için sömürgeci zihniyetin tıp ve sağlık politikaları üzerindeki etkilerinin daha derinlemesine incelenmesi ve insan hakları temelinde yeni politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, uluslararası toplumun da sömürgeci politikaların etkilerini daha geniş bir perspektifte ele alması ve bu tür ihlallere karşı daha etkili denetim mekanizmaları geliştirmesi büyük önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Amster, E. J.** (2022). *Medicine and society: The past, present and future of race and colonialism in medicine*. *Cmaj*, 194(20), E708–E710. <https://doi.org/10.1503/cmaj.212103>
- Antonisen, I. K.** (2024). *MÉTIS CHILD REMOVAL IN FRENCH INDOCHINA*. *Culture and History*, 02, 178–194.
- Aydın, E.** (2003). Çocuklarda Aydınlatılmış Onam Sorunu. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 46, 148–152.
- Bjerregaard, P., & Viskum Lytken Larsen, C.** (2017). *Health Aspects of Colonization and the Post-Colonial Period in Greenland 1721 to 2014*. *Journal of Northern Studies*, 10(2), 85–106. <https://doi.org/10.36368/jns.v10i2.848>
- Blake, J.** (2020). *Consent in Obstetrics*. *Journal of Obstetrics and Gynaecology Canada*, 42(4), 391–393. <https://doi.org/10.1016/j.jogc.2020.02.007>
- Briggs, L.** (2000). *The Race of Hysteria: "Overcivilization" and the "Savage" Woman in Late Nineteenth-Century Obstetrics and Gynecology*. *American Quarterly*, 52(2), 246–273.
- Committee, A.** (2005). *Informed Consent and Shared Decision Making in Obstetrics and Gynecology*. *Obstetrics & Gynecology*, 105(2), 453–454. <https://doi.org/10.1097/00006250-200502000-00066>
- Derksen, A.** (2022). *The 'Greenlandization' of Care: Disability in Postcolonial Greenland, 1950s–1980s*. *European Journal for the History of Medicine and Health*, 79(2), 404–435. <https://doi.org/10.1163/26667711-bja10021>
- İnsan Hakları Evrensel Bildirisi**, (1948).
- Dyrendom Graugaard, N., Pihl Sørensen, V. E., & Stage, J. L.** (2025). *Colonial Reproductive Coercion and Control in Kalaallit Nunaat: Racism in Denmark's IUD Program*. *NORA - Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 00(00), 1–16. <https://doi.org/10.1080/08038740.2024.2427817>
- Editorial - High North News.** (2022). *Greenland, Denmark Agree about Investigating Contraceptive Spiral Scandal*. *High North News*. <https://www.highnorthnews.com/en/greenland-denmark-agree-about-investigating-contraceptive-spiral-scandal>
- Gemici, H. B., Göksoy, Ö. E., Doğan, A., Doğan, M., & Arıca, V.** (2015). *Çocuklarda Aydınlatılmış Onamda Güncel Yaklaşımlar*. *Journal of Clinical and Experimental Investigations*, 5(3), 496–503. <https://doi.org/10.5799/ahinjs.01.2014.03.0447>
- Greve Møller, A.-S.** (2022). *Naja Lyberth fik pátvunget spiral som 14-årig: - Det føltes som om, at der var knife inden i mig | KNR - Innuttaasunik kiffartuussineq / Grönlands public service*. *Kalaallit Nunaata Radioa*. <https://knr.gl/da/nyheder/naja-lyberth-fik-pátvunget-spiral-som-14-årig-det-føltes-som-om-der-var-knife-inden-i-mig>
- Grimes, S.** (1998). *From population control to "reproductive rights": ideological influences in population policy*. *Third World Quarterly*, 19(3), 375–393. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/7829944f-e22f-4ee3-89e7-3bf7da4cb3eb/content>
- Haskins, V.** (2022). *Testimonies of affect: Native American women's histories of violence on California's Pacific North Coast*. *Women's History Review*, 31(6), 953–974. <https://doi.org/10.180/09612025.2022.2090710>
- Jacobsen, S., & Maclean, W.** (2022). *Denmark says sorry for taking Greenland children in 1950s social experiment | Re-*

- uters. Reuters. <https://www.reuters.com/world/europe/denmark-says-sorry-taking-greenland-children-1950s-social-experiment-2022-03-09/>
- Kjaergaard, K.** (2015). Religious Education, Identity and Nation Building-the Case of Greenland. *Nordidactica - Journal of Humanities and Social Science Education*, 2015(2), 114-130. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:825987/FULLTEXT01.pdf>
- Kočí, A., & Baar, V.** (2021). Greenland and the Faroe Islands: Denmark's autonomous territories from postcolonial perspectives. *Norsk Geografisk Tidsskrift*, 75(4), 189-202. <https://doi.org/10.1080/00291951.2021.1951837>
- Mahama, R., Eriksson, R., & Ellingsen, P.** (2024). African immigrants in Sweden experiencing the threat of forced child removal. *European Journal of Social Work*, 27(2), 222-232. <https://doi.org/10.1080/13691457.2022.2149474>
- McKenzie, H. A., Varcoe, C., Nason, D., McKenna, B., Lawford, K., Kelm, M. E., Wajuntah, C. O., Gervais, L., Hoskins, J., Anaquod, J., Murdock, J., Murdock, R., Smith, K., Arkles, J., Acoose, S., & Arisman, K.** (2022). Indigenous Women's Resistance of Colonial Policies, Practices, and Reproductive Coercion. *Qualitative Health Research*, 32(7), 1031-1054. <https://doi.org/10.1177/10497323221087526>
- Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi**, (1979). <https://www.aile.gov.tr/media/35253/cedaw-33-sayili-genel-tavsiye-karari.pdf>
- Mirabile, G., Rossetti, A., Gentile, B. C., Giulianelli, R., & Schettini, M.** (2016). Vesico-vaginal fistula and bladder stone caused by a protruding spiral tacker 4 years after a laparoscopic sacrocolpopexy: Case report. *Archivio Italiano Di Urologia e Andrologia*, 88(1), 64-65. <https://doi.org/10.4081/aiua.2016.1.64>
- Mohanty, C.** (1988). Under Western Eyes: Feminist Scholarship and Colonial Discourses. *Feminist Review*, 30(30), 61-88. <https://doi.org/10.4324/9781315656496-24>
- Murray, A.** (2022, September 30). Inuit Greenlanders demand answers over Danish birth control scandal. BBC. <https://www.bbc.com/news/world-europe-63049387>
- Numminen, L.** (2010). The Interplays of Histories , Economies and Cultures in Human Adaptation and Settlement Patterns : The Cases of the Faroe Islands and Greenland [University of Helsinki]. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/7829944f-e22f-4ee3-89e7-3bf7da4cb3eb/content>
- Oğuz, Y. N., Tepe, H., Örnek Büken, N., & Kırmısoy Kucur, D.** (2005). Biyoetik Terimleri Sözlüğü. Türkiye Felsefe Kurumu.
- Pedersen, H. B., Pedersen, B. B., Büllmann, M., Möller, M., Lohse, N., Vedsted, P., & Mikkelsen, S.** (2022). Medical evacuations in Greenland in 2018: a descriptive study. *International Journal of Circumpolar Health*, 81(1). <https://doi.org/10.1080/2423982.2021.2014634>
- Pilegaard Petersen, & Klint, C.** (2022). Spiralkampagnen | 1:5 - 4500 spiraler | DR LYD. Danish Broadcasting Corporation (DR). <https://www.dr.dk/lyd/p1/spiralkampagnen/spiralkampagnen-1/1-5-4500-spiraler-16122293171>
- Rud, S.** (2017). Toward a Postcolonial Greenland: Culture, Identity, and Colonial Legacy. In *Colonialism in Greenland* (pp. 119-144). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-46158-8_7
- Sert, G.** (2013). Üreme Haklarının Yasal Temelleri ve Etik Bir Değerlendirme. İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı.
- Stoler, A. L.** (2012). Race and the Education of Desire : Foucault's History of Sexuality and the Colonial Order of Things. Duke University Press. <https://www.amazon.com/Race-Education-Desire-Foucaults-Sexuality-ebook/dp/B00HFFCHJ0>
- Sundhedsministeriet.** (2022). Danmark og Grønland indgår aftale om udredning af "Spiralsagen" | Indenrigs- og Sundhedsministeriet. Sundhedsministeriet. <https://www.ism.dk/nyheder/2022/september/danmark-og-groenland-indgaar-af-tale-om-udredning-af-spiralsagen>
- Takács, Á.** (2017). Biopolitics and Biopower: The Foucauldian Approach and Its Contemporary Relevance. In P. Kakuk (Ed.), *Bioethics and Biopolitics. Advancing Global Bioethics* (pp. 3-15). Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-66249-7_1
- Uluslararası Af Örgütü.** (2023). Uluslararası Af Örgütü 2022/23 Raporu - Dünyada İnsan Haklarının Durumu.
- Vinther Nielsen, H.** (2022). Det føltes som et overgreb: Naja og tusindvis af grønlandske piger og kvinder fik spiral af danske myndigheder. Danish Broadcasting Corporation (DR). <https://www.dr.dk/nysgerrig/webfeature/spiralkampagne>